Φως Ιλαρόν

Μηνιαία Έκδοση της Ενορίας Αγίου Γεωργίου Περιβολίων Ρεθύμνου. Έτος 4ο, φ. 47. Αύγουστος 2016

Η θεία λειτουργία (Β΄)

Η Θεία Μετάληψη

Στο προηγούμενο τεύχος αναφερθήκαμε στο α΄ μέρος της θείας λειτουργίας, που ολοκληρώνεται με την ανάγνωση του Ευαγγελίου. Συνεχίζουμε με το υπόλοιπο.

Αμέσως μετά το Ευαγγέλιο περνάμε στο δεύτερο και σπουδαιότερο μέρος της θείας λειτουργίας, εκεί όπου επιτελείται **ο σκοπός της**, που είναι **να κοινωνήσουν (να μεταλάβουν) όλοι οι χριστιανοί το Σώμα και το Αίμα του Χριστού**.

Οι πρώτοι χριστιανοί κοινωνούσαν σε κάθε λειτουργία. Δε χρειαζόταν να νηστεύουν κάθε φορά, απλά κρατούσαν τις νηστείες της Εκκλησίας. Και φυσικά εξομολογούνταν, για να συγχωρούνται οι αμαρτίες τους και να πηγαίνουν να κοινωνούν με καθαρή καρδιά.

Κι εμείς θα μπορούσαμε να κοινωνούμε σε κάθε λειτουργία, με τους ίδιους όρους. Αν δηλαδή εξομολογούμασταν (όχι αναγκαστικά *κάθε* φορά, πάντως από καιρό σε καιρό) και νηστεύαμε τις σαρακοστές, τις Τετάρτες και τις Παρασκευές και γενικά τις ημέρες νηστείας*.

Για το χριστιανό είναι απαραίτητο να κοινωνεί συχνά. Η συμμετοχή στη Θεία Μετάληψη (και γενικά στα Μυστήρια) προσφέρει στον άνθρωπο – όταν φυσικά ο ίδιος το θέλει – την απαραίτητη βοήθεια του Θεού στον αγώνα του για να καθαρίσει την καρδιά του από τα πάθη (τον εγωισμό, το μίσος, την ιδιοτέλεια κ.τ.λ.) και να φέρει μέσα του την ταπεινή και απόλυτη αγάπη προς όλους τους ανθρώπους και προς όλα τα πλάσματα και φυσικά και προς τον Τριαδικό Θεό.

Αυτός ο καθαρισμός της καρδιάς είναι το πρώτο σοβαρό βήμα για το πλησίασμα και την ένωση του ανθρώπου με το Θεό, μέσω της ένωσης με τον Ιησού Χριστό, που είναι Θεός και Άνθρωπος. Ο Ίδιος ο Χριστός είχε πει: *«Όποιος φάει τη σάρκα μου και πιει το αίμα μου, βρίσκεται μέσα μου κι εγώ μέσα του. Αν όμως δε φάτε τη σάρκα και δεν πιείτε το αίμα του υιού του ανθρώπου, δεν έχετε ζωή μέσα σας»* (δες κατά Ιωάννην 6, 48-59· ενν. τη θεία κοινωνία – «υιό του ανθρώπου» ο Ιησούς ονόμαζε τον εαυτό του, από ένα όραμα του προφήτη Δανιήλ στην Παλαιά Διαθήκη, κεφ. 7). *«Μείνετε μέσα μου και εγώ μέσα σας. Όπως το κλήμα δε μπορεί να φέρει καρπό, αν δε μείνει στο αμπέλι, έτσι κι εσείς, αν δε μείνετε σε μένα»* (Ιωάν. 15, 4).

Έτσι, το Σώμα και το Αίμα του Χριστού γίνεται η τροφή της ψυχής. Δεν κοινωνούμε λοιπόν για «να σωθούμε» (με κάποιο… αυτόματο τρόπο), αλλά *«εις φωτισμόν των οφθαλμών της καρδίας, εις αγάπην ανυπόκριτον, εις πίστιν ακαταίσχυντον, εις ειρήνην των ψυχικών δυνάμεων»* κ.τ.λ. (φράσεις από την «Ακολουθία της Θείας Μεταλήψεως», που συνιστάται να διαβάζουμε πριν πάμε να κοινωνήσουμε. Βρίσκεται στο βιβλίο *Ιερά Σύνοψη*, βιβλίο που υπάρχει στα σπίτια πολλών χριστιανών και περιέχει τους Χαιρετισμούς και την Παράκληση της Παναγίας, τις ακολουθίες της Μ. Εβδομάδας κ.π.ά.).

---

* Όλες οι Τετάρτες και οι Παρασκευές του χρόνου είναι μέρες νηστείας, εκτός από εκείνες που βρίσκονται ανάμεσα στα Χριστούγεννα και τα Φώτα, την πρώτη εβδομάδα μετά το Πάσχα («διακαινίσιμη εβδομάδα»), την πρώτη εβδομάδα μετά την Πεντηκοστή (την εβδομάδα της εορτής του Αγίου Πνεύματος, πενήντα μέρες μετά το Πάσχα, επέτειο της επιφοίτησης του Αγίου Πνεύματος στους μαθητές του Χριστού) και την πρώτη εβδομάδα της Αποκριάς. Άλλες ημέρες νηστείας: 14 Σεπτεμβρίου (του Τιμίου Σταυρού, μέρα αντίστοιχη με τη Μ. Παρασκευή), 5 Φεβρουαρίου (παραμονή των Φώτων), 29 Αυγούστου (μνήμη του αποκεφαλισμού του αγ. Ιωάννη του Προδρόμου).

Το 2ο μέρος της λειτουργίας, όπου τελείται η θεία μετάληψη

Αμέσως λοιπόν μετά το Ευαγγέλιο, ο ιερέας καλεί τους κατηχούμενους να αποχωρήσουν και τους χριστιανούς να προσευχηθούν γι' αυτούς. Κατηχούμενοι ονομάζονται οι ενήλικες που προετοιμάζονται για να βαπτιστούν και συμμετέχουν στη θεία λειτουργία μέχρι την ανάγνωση του Ευαγγελίου. Σήμερα, οι εκφωνήσεις προς τους κατηχούμενους συχνά παραλείπονται, όμως και τώρα υπάρχουν κατηχούμενοι στις χώρες της Ορθόδοξης Ιεραποστολής, αλλά και στη χώρα μας, άνθρωποι από άλλες θρησκείες ή μέλη αιρέσεων, που επιθυμούν να γίνουν ορθόδοξοι χριστιανοί.

Κατόπιν, μέσα στο Ιερό, αρχίζει να προετοιμάζεται για να «σηκώσει τα Άγια», δηλ. να πάρει το δισκοπότηρο από την πρόθεση (τη θυρίδα που συμβολίζει το σπήλαιο της Γέννησης του Χριστού) και να το φέρει στην αγία τράπεζα (το τραπέζι όπου τελείται η λειτουργία), που συμβολίζει τον Άγιο Τάφο. Η πορεία αυτή συμβολίζει την πορεία του Χριστού προς τη σταύρωση και την ανάσταση.

Δισκοπότηρο (δίσκος+ποτήριο) εννοούμε το άγιο ποτήριο που περιέχει το κρασί, το οποίο θα γίνει Αίμα Χριστού, και το δισκάριο με το ψωμί: τον *αμνό*, που θα γίνει Σώμα Χριστού, και τις άλλες μερίδες, που συμβολίζουν την Παναγία, τους αγίους, τους αγγέλους και όλους εμάς και τοποθετήθηκαν κατά την τελετή της προσκομιδής, όπως είπαμε προηγουμένως – οι οποίες θα ενωθούν με τον αμνό.

Όση ώρα ο ιερέας διαβάζει τις μεγάλες του ευχές (δηλαδή προσευχές), για να προετοιμαστεί πνευματικά, οι ψάλτες ψάλλουν ένα αργό ύμνο, που λέγεται **χερουβικός ύμνος** ή απλά *το χερουβικό*:

«Οι τα χερουβίμ μυστικώς εικονίζοντες και τη ζωοποιώ Τριάδι τον τρισάγιον ύμνον προσφέροντες, πάσαν την βιωτικήν αποθώμεθα μέριμναν, ως τον βασιλέα των όλων υποδεξόμενοι, ταις αγγελικαίς αοράτως δορυφορούμενον τάξεσιν. Αλληλούια».

Δηλαδή:

Εμείς, που είμαστε, ανεξήγητα, εικόνες των χερουβίμ και στη ζωοποιό Τριάδα προσφέρουμε τον τρισάγιο ύμνο, ας αφήσουμε στην άκρη κάθε έγνοια της καθημερινότητας, για να υποδεχτούμε το βασιλέα των όλων, περικυκλωμένο αόρατα από τις αγγελικές τάξεις. Αλληλούια (=δόξα στο Θεό).

Τα χερουβίμ είναι ένα από τα ανώτερα τάγματα των αγγέλων και τα είδε γύρω από το θρόνο του Θεού ο προφήτης Ιεζεκιήλ στην Παλαιά Διαθήκη, αλλά και ο άγ. Ιωάννης ο Θεολόγος στην *Αποκάλυψη*, με μορφή τεσσάρων πλασμάτων, που, κατά μία άποψη, συμβολίζουν τέσσερις ιδιότητες του Θεού: η μορφή τους έμοιαζε με άνθρωπο (=ο Θεός είναι λογικός), λιοντάρι (=βασιλιάς), ταύρο (=δυνατός) και αετό (=βρίσκεται «πολύ ψηλά»).

Στη φράση «ως τον βασιλέα των όλων υποδεξόμενοι» κόβεται ο ύμνος και «βγαίνουν τα Άγια».

Τα υποδεχόμαστε όρθιοι. Κάποιοι γονατίζουν, από σεβασμό, παρόλο που το ψωμί και το κρασί δεν έχουν γίνει ακόμη Σώμα και Αίμα του Χριστού (τις Κυριακές κανονικά δε γονατίζουμε, για να συνειδητοποιήσουμε ότι ο Χριστός μας ελευθέρωσε από κάθε πνευματική και ηθική σκλαβιά). Ο παπάς κρατάει το δίσκο με το ψωμί και το ποτήριο με το κρασί. Εκφωνεί ευχές υπέρ των ανθρώπων, βγαίνει από την πλαϊνή πύλη και μπαίνει από την Ωραία Πύλη. Τότε οι ψάλτες ολοκληρώνουν τον ύμνο.

Η πορεία αυτή συμβολίζει την πορεία του Χριστού προς τα Ιεροσόλυμα, στο τελευταίο Του ταξίδι, στο οποίο και σταυρώθηκε (άγιος Νικόλαος Καβάσιλας).

Η πορεία όμως από την πλαϊνή πύλη στο Ιερό μέσω της Ωραίας Πύλης σημαίνει και την πορεία των ανθρώπων από την εποχή της Παλαιάς Διαθήκης στην εποχή της Καινής Διαθήκης, που είναι η δική μας εποχή. Η βόρεια πύλη του Ιερού (αριστερά όπως κοιτάμε) συμβολίζει την Παλαιά Διαθήκη (γι' αυτό πάνω της εικονίζεται ο αρχάγγελος Μιχαήλ, ο άγγελος της Παλαιάς Διαθήκης), ενώ η νότια πύλη (η δεξιά) συμβολίζει την Καινή Διαθήκη, γι' αυτό σ' αυτήν εικονίζεται ο αρχάγγελος Γαβριήλ, ο άγγελος της Καινής Διαθήκης. Η Ωραία Πύλη (*ωραία*, από το *ώρα* + *ία*, σημαίνει εκείνη που χρησιμοποιείται στην κατάλληλη *ώρα*) συμβολίζει την Παναγία,

με βάση το όραμα του προφήτη Ιεζεκιήλ. Γι' αυτό, όπως μόνο ο Χριστός γεννήθηκε από την Παναγία, έτσι μόνο ο Ιερέας περνάει από αυτήν, και μόνο κατά τη διάρκεια των εκκλησιαστικών τελετών, επειδή τότε συμβολίζει το Χριστό.

Αμέσως αρχίζει η προετοιμασία της Θείας Ευχαριστίας, δηλαδή της Θείας Κοινωνίας, της Θείας Μετάληψης. Ο παπάς διαβάζει τις μεγάλες και φοβερές «ευχές της αναφοράς», ενώ ο ψάλτης ψάλλει ύμνους.

Κάθε λίγο, ο παπάς κόβει τις ευχές του και εκφωνεί μια κατάληξη, που είναι δόξα στο Θεό ή ευχή. Σ' αυτήν απαντά ο ψάλτης, ως εκπρόσωπος του λαού, κάνοντας διάλογο με τον ιερέα.

Σ' αυτό το διάστημα λέγονται:

α) Το «Πιστεύω» (το «Σύμβολο της Πίστεως»), που γράφτηκε από την Α΄ και τη Β΄ Οικουμενική Σύνοδο τον 4ο αιώνα μ.Χ., για να διατυπώσει με τη μεγαλύτερη δυνατή σαφήνεια τη γνώση των αγίων (από την εμπειρία τους και από την Αγία Γραφή) ότι ο Χριστός και το Άγιο Πνεύμα είναι Θεός. Η εκφώνηση «τας θύρας, τας θύρας εν σοφία πρόσχωμεν» σημαίνει «να προσέχουμε με σοφία τις πόρτες», για να μην είναι μέσα κανείς που δεν είναι χριστιανός (οι αρχαίοι χριστιανοί πίστευαν ότι μόνο οι χριστιανοί πρέπει να ακούνε μέσα στη λειτουργία τις αλήθειες της πίστης μας). Έχει όμως και πνευματική σημασία: να προσέχουμε τις πόρτες της καρδιάς και του νου μας.

β) Ο Επινίκιος Ύμνος: «*Άγιος, άγιος, άγιος Κύριος Σαβαώθ! Πλήρης ο ουρανός και η γη της δόξης Του! Ωσαννά εν τοις υψίστοις, ευλογημένος ο ερχόμενος εν ονόματι Κυρίου! Ωσαννά ο εν τοις υψίστοις!*».

Το α΄ μέρος του ύμνου άκουσε ο προφήτης Ησαΐας να το ψάλλουν οι άγγελοι σεραφείμ γύρω από το θρόνο του Θεού (δες στο βιβλίο του, κεφ. 6, στην Παλ. Διαθήκη), ενώ το β΄ μέρος είναι οι ζητωκραυγές των κατοίκων της Ιερουσαλήμ, όταν έμπαινε ο Χριστός με το γαϊδουράκι την Κυριακή των Βαΐων, λίγο πριν συλληφθεί και σταυρωθεί. «Κύριος Σαβαώθ» = Κύριος των δυνάμεων, δηλ. των αγγέλων.

γ) Η εκφώνηση των λόγων με τους οποίους ο Χριστός ίδρυσε το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, στο Μυστικό Δείπνο: «*Λάβετε φάγετε, τούτο μου εστί το σώμα, το υπέρ υμών κλώμενον εις άφεσιν αμαρτιών*» (κλώμενον: κομματιασμένο) και «*πίετε εξ αυτού πάντες, τούτο εστί το αίμα μου, το της Καινής Διαθήκης, το υπέρ υμών και πολλών εκχυνώμενον εις άφεσιν αμαρτιών*»! Η στιγμή αυτή συμβολίζει το **Μυστικό Δείπνο.**

Κατόπιν έρχεται το πιο ιερό σημείο της θείας λειτουργίας: η εκφώνηση: «**Τα Σα εκ των Σων σοι προσφέρομεν κατά πάντα και διά πάντα!**»

Δηλαδή: Τα δικά Σου από τα δικά Σου Σού προσφέρουμε, σε κάθε περίσταση και για όλα!

Τότε (ενώ ο ψάλτης ψάλλει ένα αργό ύμνο για να δώσει στον ιερέα χρόνο), ο ιερέας γονατίζει μπροστά στην Αγία Τράπεζα και διαβάζει την ευχή, με την οποία ζητάει από τον Ίδιο το Θεό Πατέρα να στείλει το Άγιο Πνεύμα και να μεταβάλει το ψωμί σε Σώμα του Χριστού και το κρασί σε Αίμα του Χριστού:

«*…κατάπεμψον το Πνεύμα Σου το Άγιον εφ' ημάς και επί τα προκείμενα δώρα ταύτα και ποίησον τον μεν άρτον τούτον τίμιον Σώμα του Χριστού Σου, το δε εν τω ποτηρίω τούτο τίμιον Αίμα του Χριστού Σου, μεταβαλών τω Πνεύματί Σου τω Αγίω. Αμήν. Αμήν. Αμήν*».

Ο λαός σηκώνεται ή και γονατίζει αυτές τις στιγμές, που πιστεύουμε ότι κατεβαίνει το Άγιο Πνεύμα και ότι το Ιερό είναι γεμάτο αγγελικές δυνάμεις!

Με την εκφώνηση «*Εξαιρέτως της Παναγίας, αχράντου, υπερευλογημένης, ενδόξου, δεσποίνης ημών Θεοτόκου και Αειπαρθένου Μαρίας…*», ο λαός σηκώνεται και οι ψάλτες ψάλλουν πανηγυρικά το **Μικρό Μεγαλυνάριο της Θεοτόκου:**

«*Άξιον εστίν ως αληθώς μακαρίζειν σε την Θεοτόκον, την αειμακάριστον και παναμώμητον και μητέρα του Θεού ημών! Την τιμιωτέραν των χερουβίμ και ενδοξοτέραν ασυγκρίτως των σεραφείμ, την αδιαφθόρως Θεόν Λόγον τεκούσαν, την όντως Θεοτόκον, σε μεγαλύνομεν!*».

Δηλαδή: «Αξίζει στ' αλήθεια να σε μακαρίζουμε (=να σε ονομάζουμε «μακάρια», δηλ. ευτυχισμένη και ευλογημένη), Θεοτόκε, εσένα που είσαι πάντα ευλογημένη και χωρίς καμιά αμαρτία, τη μητέρα του Θεού μας! Την πολυτιμότερη από τα χερουβίμ και πιο δοξασμένη από τα σερα-

φείμ, που γέννησες το Θεό Λόγο χωρίς φθορά και πράγματι είσαι Θεοτόκος (=μητέρα του Θεού), σε μεγαλύνουμε!» («μεγαλύνουμε» = σε υμνούμε, διακηρύσσουμε το μεγαλείο σου).

Ο ύμνος αυτός (που τον ακούμε οπωσδήποτε όρθιοι, προς τιμήν της Παναγίας) διαμορφώθηκε έτσι σε κάποιο αγιορείτικο κελί, μέσα στο δάσος. Τους πρώτους στίχους τους υπαγόρευσε ο αρχάγγελος Μιχαήλ στον όσιο μοναχό Γαβριήλ τον Καρεώτη*. Το κελί αυτό υπάρχει και σήμερα και λέγεται «Εν τω άδειν» (= στο τραγούδι).

Σε μεγάλες Δεσποτικές και Θεομητορικές Εορτές (δηλ. γιορτές του Χριστού και της Παναγίας) λέγονται άλλα τροπάρια της Παναγίας σ' αυτή τη θέση, ενώ στη λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου λέγεται το Μεγάλο Μεγαλυνάριο.

Έπειτα λέγονται ορισμένες ευχές και καταλήγουμε στο **Πάτερ ημών**, το οποίο φυσικά ακούμε όρθιοι. Απευθύνεται στο Θεό Πατέρα. Το λέει ο αναγνώστης ή (καλύτερα) όλος ο λαός.

Και περνάμε στο τελικό στάδιο της ετοιμασίας για τη Θεία Μετάληψη:

Ενώ οι ψάλτες λένε ένα αργό τροπάριο (το Κοινωνικό), ο παπάς μέσα στο Ιερό κόβει το Σώμα του Χριστού και το αφήνει πάνω στο δίσκο. Αυτή η πράξη συμβολίζει τη σταύρωση του Χριστού. Διαβάζει μεγάλες ευχές και κοινωνεί ο ίδιος με τον αρχαίο τρόπο: Σώμα όπως παίρνουμε το αντίδωρο και Αίμα απευθείας από το ποτήριο. Κοινωνεί πρώτος, για να πάρει τη δύναμη και την άφεση των αμαρτιών που έχει ανάγκη, ώστε κατόπιν να μεταδώσει τη Θεία Κοινωνία σε όλους τους άλλους.

Κατόπιν ενώνει Σώμα και Αίμα μέσα στο ποτήριο και ρίχνει λίγο βραστό νερό (το *ζέον*, από το ρήμα ζέω = βράζω – από εκεί βγαίνει και η λέξη ζέστη), για να είναι ζεστό, όπως το αίμα είναι ζεστό. Θυμιάζει. Το σκεπάζει με το κόκκινο πανί που λέγεται μάκτρο (από το μάσσω = σκουπίζω) και βγαίνει στην Ωραία Πύλη, για να κοινωνήσουν οι χριστιανοί. Μας προσκαλεί όλους με τη γνωστή εκφώνηση: **Μετά φόβου Θεού, πίστεως και αγάπης, προσέλθετε!**

Είναι το κορυφαίο σημείο της λειτουργίας, στο οποίο κάποτε κοινωνούσαν όλοι οι χριστιανοί. Σήμερα, κακώς, το θέτουμε στο περιθώριο, γιατί αντιμετωπίζουμε τη λειτουργία σαν θέαμα και σπάνια μεταλαβαίνουμε. Κοινωνούμε μόνο τα μικρά παιδάκια – ενώ η Θεία Κοινωνία προσφέρεται για όλους μας.

Αφού κοινωνήσει ο λαός, οι ψάλτες ψάλλουν ένα θριαμβευτικό ύμνο:

«Ίδωμεν το Φως το αληθινόν, ελάβομεν πνεύμα επουράνιον, εύρομεν πίστιν αληθή, αδιαίρετον Τριάδα προσκυνούντες, αύτη γαρ ημάς έσωσεν!»

Η στιγμή που ο λαός μεταλαβαίνει αντιστοιχεί στην **ανάσταση του Χριστού**, αλλά και στο γεγονός **της Πεντηκοστής**, όταν οι απόστολοι έλαβαν το φωτισμό του Αγίου Πνεύματος.

Η λειτουργία τελειώνει με την οπισθάμβωνο ευχή («Ο ευλογών τους ευλογούντας σε, Κύριε…») και, αν έχει μνημόσυνο, τελούμε το μνημόσυνο, αλλιώς ο παπάς κάνει **απόλυση** και περνάμε όλοι να πάρουμε το αντίδωρο.

Το αντίδωρο (=αντί για δώρο) την παλιά εποχή το παίρνανε όσοι, για τον α΄ ή β΄ λόγο, δεν είχαν μεταλάβει. Σήμερα, το παίρνουμε όλοι (άλλωστε, οι περισσότεροι φεύγουμε από τη λειτουργία δυστυχώς χωρίς να μεταλάβουμε) και συνηθίζεται να το τρώμε νηστικοί.

Για περισσότερα στοιχεία, αναζητήστε την «Ερμηνεία της θείας Λειτουργίας» του αγίου Νικολάου Καβάσιλα, ενώ προτείνουμε και τρία βιβλία από Ρεθεμνιώτες συγγραφείς: αρχιμανδρίτη π. Βασιλείου Παπαδάκη, *Ερμηνεία στην θεία Λειτουργία* (έκδ. Ι. Μονής Αγίας Αναστασίας της Ρωμαίας), και Ιωάννη Κανιολάκη, θεολόγου, διευθυντή του 3ου Γυμνασίου Ρεθύμνου, *Μυσταγωγικά* (που περιέχει ιστορικά και ερμηνευτικά στοιχεία για όλες τις ορθόδοξες τελετές) και *Η εσχατολογική τράπεζα του Κυρίου*, που εξηγεί υπέροχα τη συμβολική σχέση της θείας λειτουργίας με τη δευτέρα παρουσία του Χριστού και την είσοδο των χριστιανών στη βασιλεία των ουρανών.

Αν σας άρεσε αυτό το κείμενο, παρακαλούμε, δώστε το και σε άλλους να το διαβάσουν.

---

* Το όνομα το διασώζει ο π. Μωυσής ο Αγιορείτης στο άρθρο του «Η Θεοτόκος & ο σύγχρονος αγιορείτικος μοναχισμός», περιοδικό Βημόθυρο, τ. 1, σελ. 48-52 (και στο Διαδίκτυο).